

اصل ۴۴ قانون اساسی و سوابق تصویب آن در مجلس خبرگان قانون اساسی

محسن حیدری

اشاره:

سابقه تصویب اصل ۴۴ قانون اساسی که اکنون برای بحث در مجمع تشخیص مصلحت نظام مطرح شده، سابقه ای مهم است که توجه به آن علاوه بر روشن ساختن برخی زوایای تاریخ حقوق جمهوری اسلامی، می تواند در فهم بهتر اراده قانونگذار به ما کمک کرده و زمینه ساز تصمیماتی سنجیده تر باشد.

اصل ۴۴ دارای دو متن پیشنهادی اصلی بود. ابتدا متن فشرده که بیشتر مورد حمایت رئیس بود قرائت شد: «نظام اقتصاد جمهوری اسلامی ایران بر اساس سه بخش استوار است: دولتی، تعاونی و خصوصی، قلمرو و ضوابط هر یک را قانون تعیین می کند.» که این پیشنهاد با ۳۳ رأی موافق از مجموع ۵۷ رأی به حد نصاب لازم نرسید و رد شد.

در دقایق پایانی جلسه پنجاه و پنجم، پس از رای گیری و تصویب اصل ۱۵۳ فعلی، دکتر بهشتی نایب رئیس مجلس اعلام کرد که «اصل ۴۴/۱۲۷ قرائت شود» اصل ۴۴/۱۲۷ در شماره گذاری بعدی اصل های قانون اساسی به شماره ۴۴ تغییر یافت.

اصل ۴۴ دارای دو متن پیشنهادی اصلی بود. ابتدا متن فشرده که بیشتر مورد حمایت رئیس بود قرائت شد: «نظام اقتصاد جمهوری اسلامی ایران بر اساس سه بخش استوار است: دولتی، تعاونی و خصوصی، قلمرو و ضوابط هر یک را قانون تعیین می کند.» نایب رئیس، در همان ده دقیقه باقیمانده تریبون را به سیدحیب (عبدالکریم) هاشمی نژاد، سپرد و او به عنوان مخالف صحبت کرد.

هاشمی نژاد با تأکید بر خواست عمومی مردم و نمایندگان برای «اجرای موازین اسلامی در نظام اقتصادی جمهوری اسلامی» با اشاره به برخی دشواری های روش شناختی برای رسیدن به «یک استنباط واحد فقهی» راه چاره را در تکیه کردن بر مسائلی که «جزو ضروریات فقه» است و «بطور قاطع میتوان آن را به اسلام نسبت داد» دانست و «عدل اقتصادی» و نیز «حمایت از مستضعفین» را از جمله این ضروریات برشمرد و پس از ذکر این مقدمات، پیشنهاد خود را مطرح کرد. او در ابتدا برای آن که شائبه تمایزش به افکار چپ را از ذهن نمایندگان دور کند و مطبوعات چپ را از سوء استفاده از سخنانش باز دارد تأکید کرد که به اعتقاد او، «الغای کلی مالکیت»، «نه تنها در اسلام بلکه بر اساس هیچ مبنای دیگری» نیز نمی تواند جایگاهی عملی داشته باشد: پیشنهاد هاشمی نژاد در بردارنده نکات ذیل بود:

۱- در نظر گرفتن قید و شرط برای مالکیت تعاونی جهت جلوگیری از سوء فهم عمومی و نیز جلوگیری از سوء استفاده دارندگان سرمایه های نامشروع از این اصل؛

وی در اینجا با بیان این که بافت اقتصادی سرمایه داری جامعه، زمینه سوء استفاده های

قانونی بعدی را فراهم می نماید، پیشنهاد کرد مالکیت تعاونی محدود به کسانی شود که «مالکیت اموال آنها بر اساس دیگر اصول اقتصادی این قانون مشروع و محرز شناخته شده باشد».

۲- تأکید بر «مالکیت شخصی» در برابر و به جای «مالکیت خصوصی»؛

وی با این اعتقاد که مالکیت شخصی مورد نظر نویسندگان اصل ۴۴ با «خصوصیاتی که آنها در نظر داشتند»، «تفاوت هایی با مالکیت خصوصی که دیگران مطرح می کنند دارد»، پیشنهاد کرد برای «احتیاط» به جای مالکیت خصوصی، مالکیت شخصی ذکر شود.

هاشمی نژاد سخنان خود را با ذکر این تذکر به پایان برد که آقایان روحانیون علاوه بر حساسیتی که درباره امکان سوء استفاده گروه های چپ از مباحث اسلامی دارند، باید «این احتیاط را به کار ببرند» که تعبیر قانون به گونه ای نباشد که در جو کنونی که بافتش سرمایه داری است، «روابط سرمایه داری گذشته تثبیت شود و از قانون سوء استفاده بشود».

در جلسه پنجاه و ششم، بحث پیرامون اصل ۴۴ ادامه یافت. و نمایندگان وارد دستور شدند.

این بار متن تفصیلی اصل ۴۴ که به گفته دکتر بهشتی، پیشنهاد آقای منتظری بود، به این شرح قرائت شد: اگر چه بعد از آن معلوم شد که بیشتر در بردارنده نظرات آقای ربانی املشی بوده است:

«نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران بر پایه سه بخش: دولتی، تعاونی و خصوصی با برنامه ریزی منظم و صحیح استوار است.

بخش دولتی شامل کلیه صنایع بزرگ و مادر، معادن بزرگ، فعالیت های بزرگ کشاورزی و دامداری و تجارت خارجی، بانکداری، بیمه، تامین نیرو و آبرسانی، و وسائل خطوط ارتباطی و مانند آن می شود که به صورت مالکیت عمومی در دست دولت، متمرکز است.

بخش تعاونی شامل شرکت های تعاونی تولید و توزیع می باشد. دولت موظف است نسبت به انفال و ثروت های عمومی حتی المقدور به صورت تعاونی عمل کند.

بخش خصوصی شامل مالکیت آن دسته از صنایع کشاورزی، دامداری، بازرگانی و خدمات می گردد که خارج از محدوده فعالیت بخش دولتی و تعاونی است.

این بخش تا جایی که از محدوده قوانین اسلام خارج نشود و موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور گردد و سبب ضرر و زیان اقتصادی جامعه نشود، مورد حمایت قانون جمهوری اسلامی است.

تفصیل ضوابط و قلمرو هر سه بخش را قانون معین می کند.

پس از قرائت اصل ۴۴ توسط دکتر بهشتی، آقای منتظری رئیس مجلس خبرگان بررسی نهایی قانون اساسی که اداره جلسه را به دکتر بهشتی و انواده بود، در سخنانی گفت: «من یکی دو تذکر دارم که اگر اصلاح بشود، بهتر است».

دو تذکر وی، آغازی بود برای سلسله نطق های طولانی نمایندگانی که اینک در دو جهت گیری مختلف منظم می شدند. هسته یکی از این جهت گیری ها پیشنهاد آقای منتظری بود و هسته جهت گیری مقابل آن، نظرات آقای ربانی املشی بود که تا حد زیادی در متن قرائت شده از تریبون در نظر گرفته شده بود.

اما مطالبی که از سخنان اولیه آقای منتظری استنباط می شود به شرح ذیل است:

۱- فعالیت های بزرگ کشاورزی و دامداری نباید در اختیار دولت باشد چرا که دولت با «سرمایه زیاد»، ممکن است به تدریج تمام امور کشاورزی و دامداری را در دست گرفته و به این ترتیب عملاً «بخش خصوصی منحل شود» و «دولت، تمام امور را قبضه بکند».

۲- همانطور که آقای صافی گلپایگانی هم متذکر شدند، «دولتی بودن تجارت خارجی» در «متنی که ما تهیه کرده بودیم نبود».

۳- تمرکز در مالکیت دولتی باید حذف شود. دارایی های ذکر شده در اصل ۴۴ «به صورت مالکیت عمومی در اختیار دولت قرار دارد» و مساله تمرکز یا عدم تمرکز، اصلاً نباید مطرح شود.

۴- بخش تعاونی «شامل شرکت ها و مؤسسات تعاونی تولید و توزیع است که با سرمایه گذاری کوچک گروهی مردم و یا با مشارکت دولت

اصل ۴۴ قانون اساسی

با پیشنهاد آقای صافی
گلبایگانی در رأی
گیری مجدد، این بار،
«قبود و شروط سه گانه
برای فعالیت هر سه
بخش» به رأی گذاشته
شد که باز هم با ۳۵
رأی موافق از تصویب
بازماند و وزن برابر
مخالفان و موافقان ذیل
اصل ۴۴ را به روشنی
آشکار ساخت.

قانونی لازم کمتر بود.

تصویب بند دوم مربوط به بخش تعاونی با ۳۶ رأی، متوقف شد و متن اولیه بند سوم مربوط به محدوده فعالیت بخش خصوصی و قبود و شروط سه گانه فعالیت این بخش، که بطور جداگانه رأی گیری شد هر کدام فقط ۳۵ رأی موافق داشت و هر دو از تصویب بازماندند.

با پیشنهاد آقای صافی گلبایگانی در رأی گیری مجدد، این بار، «قبود و شروط سه گانه برای فعالیت هر سه بخش» به رأی گذاشته شد که باز هم با ۳۵ رأی موافق از تصویب بازماند و وزن برابر مخالفان و موافقان ذیل اصل ۴۴ را به روشنی آشکار ساخت.

دکتر بهشتی در این باره گفت: «بعضی از دوستان روی جمله ای (در ذیل اصل ۴۴) که به نظر ما ضرورتی ندارد، تا آنجا ایستاده اند که رایشان در گرو (تغییر) آن است. اینجا میتوانیم برایشان این جمله را اضافه کنیم که مالکیت در این سه بخش تا جایی که مطابق با اصول اقتصادی قانون اساسی باشد و از محدوده قوانین اسلام خارج نشود، مورد حمایت قانون جمهوری اسلامی است؛ این نظر آقایان را تأمین می کند؟»

با جلب نظر آن دسته از نمایندگان که بر پیشنهادات آقای منتظری اصرار می کردند، و علیرغم اعتراض آقای ربانی املشی مبنی بر این که «جان مطلب را که محدودیت بخش خصوصی است، تغییر دادید»، اصل ۴۴ به صورت نهایی تنظیم و به رأی نهاده شد.

«نظام اقتصاد جمهوری اسلامی ایران بر پایه سه بخش: دولتی، تعاونی و خصوصی با برنامه ریزی منظم و صحیح استوار است:

بخش دولتی شامل کلیه صنایع بزرگ و مادر، بازرگانی خارجی، معادن بزرگ، بانکداری، بیمه، تأمین نیرو، سدها و شبکه های بزرگ آبرسانی، رادیو و تلویزیون، پست و تلگراف و تلفن، هواپیمایی، کشتیرانی، راه و راه آهن و مانند اینها است که به صورت مالکیت عمومی و در اختیار دولت است.

بخش تعاونی شامل شرکت ها و موسسات تعاونی تولید و توزیع است که در شهر و روستا بر طبق ضوابط اسلامی تشکیل میشود.

بخش خصوصی شامل آن قسمت از کشاورزی، دامداری، صنعت، تجارت و خدمات می شود که مکمل فعالیت های اقتصادی دولتی و تعاونی است.

مالکیت در این سه بخش تا جایی که با اصول دیگر این فصل مطابق باشد و از محدوده

بخش خصوصی به این شرح بود:

«و به نظام عدل اسلامی زیان وارد نیابد» چرا که به اعتقاد آقای ربانی املشی، اگر فعالیت بخش خصوصی، نظام اقتصادی اسلام را - آن گونه که اسلام میخواهد - برهم زند، حکومت جلوش را می گیرد.

در ادامه آقای پرورش نیز افزودن قید «استقلال کشور را به خطر نیندازد» را برای فعالیت بخش خصوصی پیشنهاد کرد.

بعد از سخنان آقای ربانی املشی، آقای اشراقی با بیان اینکه «من خیال نمی کردم این اصل اسلامی (مالکیت خصوصی) اینقدر مورد نقض و ابرام آقایان واقع بشود»، پیشاپیش به تفکر مدافعان محدودیت مالکیت خصوصی حمله بسیار شدیدی از ناحیه آنچه حفظ اصالت های اسلامی می دانست، انجام داد. وی گفت نابسامانی هایی که در جامعه هست، مربوط به عدم اجرای قوانین اسلام است نه وجود مالکیت خصوصی. او با بیان اینکه «آقایانی که فقه اسلام را می شناسند، می دانند که مالکیت در اسلام محدود نیست و انسان می تواند روزی پانزده تومان، هزار تومان یا یک میلیون تومان دخل کند» اعتراض برخی نمایندگان را برانگیخت.

آقای محمد خامنه ای پرسید «شما سخنگوی اسلام هستید و آقایان مطلع نیستند؟» و هاشمی نژاد گفت «محدود است است برادر!» و ربانی املشی خطاب به نایب رئیس گفت «قرار نبود درباره تاریخچه اقتصاد اسلام و مالکیت بحث بشود».

پس از آنکه جلسه بخاطر سخنان آقای اشراقی متشنج شد، رئیس کوشید با هدایت مذاکرات مجلس و به پیش کشیدن موضوع رأی گیری، بحث ها را خاتمه دهد.

دکتر بهشتی در ابتدا پیشنهاد کرد همان متن فشرده که در انتهای جلسه پنجاه و پنجم قرائت شده بود، دوباره خوانده شود که با ۳۳ رأی موافق از مجموع ۵۷ رأی به حد نصاب لازم نرسید و رد شد.

پس از رد این پیشنهاد دکتر بهشتی، وی کوشید تا بندهای سه گانه اصل ۴۴ را به رغم مخالفت برخی نمایندگان از جمله سبحانی و قرشی، بطور جداگانه به رأی بگذارد.

بند اول مربوط به بخش دولتی به همان صورت اولیه و دربردارنده دیدگاه های آقای ربانی املشی، ابتدا ۳۷ رأی موافق و در رأی گیری مجدد پس از توضیحات دکتر بهشتی، ۴۷ رأی موافق از مجموع ۵۷ رأی نمایندگان را به خود جلب کرد که ۲ رأی از حد نصاب

با رعایت مصالح عامه به صورت تعاونی عمل کند».

۵- قبود و شروط ذیل اصل ۴۴ نه تنها بر بخش خصوصی که بر هر سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی وارد است.

پیشنهادات یاد شده، موضوع نطق های بعدی نمایندگان قرار گرفت.

ابتدا موسوی تبریزی با حمایت از پیشنهاد خصوصی سازی بخش کشاورزی و دامداری، و بیان این که وصف «بزرگ» برای صنایع «حد یقف ندارد»، گفت «با همه متنی که می خواهید بر سر بخش خصوصی بگذارید که او هم شرعاً مالکیت دارد و»، «در این اصل برای بخش خصوصی جایی نمانده است».

او همچنین از پیشنهاد تغییر ذیل اصل ۴۴ درباره شروط و قبود حاکم به بخش خصوصی حمایت کرد و خواهان گسترش آن به هر سه بخش اقتصادی شد. وی معتقد بود که مبنای محدودیت بخش خصوصی، «اصل لاضرر و لاضرار فی الاسلام» است و از آنجا که دولت هم می تواند موجب «اضرار جامعه» باشد، فعالیت او هم مقید به این قبود است و حمایت قانون از فعالیت هر سه بخش، مشروط به شروط سه گانه است.

آقای جعفر سبحانی نیز از پیشنهاد خروج بخش کشاورزی و دامداری از شمول بخش دولتی حمایت کرد. آقای عضدی پس از حمایت از پیشنهاد مربوط به بخش کشاورزی و دامداری، ضمن تقاضای تغییر تجارت خارجی به بازرگانی خارجی و تأکید بر ضرورت دولتی بودن این بخش، گفت که تجارت خارجی دولتی فقط شامل واردات و صادرات میشود ولی بازرگانی احياناً سرمایه گذاری در کشور خارجی و یا پذیرش سرمایه گذاری خارجی را هم شامل می شود. وی Business and Trade را به ترتیب معادل مفاهیم بازرگانی و تجارت مورد نظر خود دانست.

او همچنین به همراه آقای موسوی زنجانی و عبدالرحمن حیدری، از پیشنهاد گسترش قبود سه گانه ذیل اصل ۴۴ به فعالیت هر سه بخش اقتصادی حمایت کرد.

آقای ربانی املشی به عنوان اصلی ترین مدافع قبود و شروط ذیل اصل ۴۴ و لزوم محدودیت آنها به فعالیت بخش خصوصی، پس از آن که با پیشنهاد مخالف برخی نمایندگان در این باره مواجه شد، شاید برای مستحکم نمودن موضع خود خواستار افزودن قید چهارم بر فعالیت بخش خصوصی شد. قید چهارم فعالیت

گواه

در جلسه پنجاه و هفتم از مجموع ۵۷ نفر حاضران در جلسه، ۵۷ رأی اخذ شد که شامل ۵۰ رأی موافق، ۱ رأی مخالف و ۶ رأی ممتنع بود و اصل ۴۴ قانون اساسی در شرایطی به تصویب رسید که اختلاف نظر و ناهماهنگی موجود بین نمایندگان بدون آن که راه حلی بیابد، این بار به متن اصل ۴۴ منتقل شده بود و «منازعه صدر و ذیل اصل ۴۴» را برای مدت ربع قرن رقم زد تا سرانجام در مهرماه سال ۱۳۸۳، مجمع تشخیص مصلحت نظام در این باره تصمیم بگیرد.

قوانین اسلام خارج نشود و موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور گردد و مایه زیان جامعه نشود، مورد حمایت قانون جمهوری اسلامی است. تفصیل ضوابط و قلمرو هر سه بخش را قانون معین می کند.

در جلسه پنجاه و هفتم از مجموع ۵۷ نفر حاضران در جلسه، ۵۷ رأی اخذ شد که شامل ۵۰ رأی موافق، ۱ رأی مخالف و ۶ رأی ممتنع بود و اصل ۴۴ قانون اساسی در شرایطی به تصویب رسید که اختلاف نظر و ناهماهنگی موجود بین نمایندگان بدون آن که راه حلی بیابد، این بار، به متن اصل ۴۴ منتقل شده بود و «منازعه صدر و ذیل اصل ۴۴» را برای مدت ربع قرن رقم زد تا سرانجام در مهرماه سال ۱۳۸۳، مجمع تشخیص مصلحت نظام در این باره تصمیم بگیرد.

در حاشیه تصویب اصل ۴۴

● دکتر بهشتی در ابتدا کوشید با به رأی گذاشتن متن فشرده اصل ۴۴ که خود از حامیان این متن بود، نظر موافق نمایندگان را جلب کند اما پیشنهاد متن تفصیلی اصلی ۴۴ از سوی آقای منتظری زمینه ساز بروز اختلاف نظرها شد.

● محمد رشیدیان تقاضا کرد که قیود سه گانه ذیل اصل ۴۴ به چهار قید افزایش یابد و «رعایت مصالح عمومی» نیز اضافه گردد. این پیشنهاد او اگر صورت قانونی می یافت، می توانست این روزها، قاطعانه تر و به دور از اما و اگرها پیرامون صلاحیت حقوقی مجمع تشخیص مصلحت نظام، پای این نهاد را در باز تفسیر اصل ۴۴ به میان بکشد.

● آقای پرورش که از تکرار اصطلاح «مالکیت شخصی» توسط نمایندگان ناراحت به نظر می رسید، گفت که اصل ۴۴ با اصل ۴۷ منافات دارد چون در اینجا سه نوع مالکیت دولتی، تعاونی و خصوصی ذکر شده و در آنجا مالکیت شخصی هم اضافه شده. اگر مالکیت شخصی و خصوصی متفاوتند، حصر اصل ۴۴ دارای مشکل است و اگر مالکیت شخصی همان مالکیت خصوصی است که ذکر جداگانه آن صحیح نیست.

نایب رئیس در پاسخ به اظهارات آقای پرورش با تأکید بر تفاوت دو اصطلاح مالکیت شخصی و خصوصی، یادآور شد که اصل ۴۴ در مقام بیان و حصر بخش های اقتصادی است نه انواع مالکیت.

● یکی از پیشنهاداتی که بی دلیل، مورد توجه

قرار نگرفت. بند پیشنهادی عبدالرحمن حیدری برای افزودن به ذیل اصل ۴۴ بود که مقرر می داشت «مقام رهبری در حدود ولایت فقیه، بر حسب ضرورت و مصالح مسلمین، در هر یک از این سه بخش حق اظهار نظر و تصرف دارد.»

همچنین پیشنهاد هاشمی نژاد (البته با زاویه نگاهی متفاوت) نیز مقرر می داشت برای جلوگیری از سوءاستفاده احتمالی سرمایه داران، «تا میتوانیم همه جا بنویسیم با تصویب رهبر.»

● آقای حجتی کرمانی با اصرار بسیار زیاد پیشنهاد تبدیل اصل ۴۴ به دو اصل مجزا را داشت که در اصل نخست نظام اقتصادی جمهوری اسلامی بر پایه پذیرش عدالت اجتماعی و آزادی های فردی اعلام میشد که در هنگام تعارض احتمالی، اولویت با عدالت اجتماعی بود و در اصل دیگر، نظام سرمایه داری و فئودالی محکوم و مردود اعلام میشد.

موسوی تبریزی در پاسخ به حجتی کرمانی گفت: «اگر نوشته شود مالکیت ملغی است، راضی میشوید؟» که این سخن با واکنش نایب رئیس در مورد پرهیز از رویه تخریبی مواجه شد. متن پیشنهادی حجتی کرمانی با ۳۴ رأی موافق، رد شد و طرح آن اعتراض بسیاری از نمایندگان را برانگیخت.

● هنگامی که بند اول یا صدر اصل ۴۴، توانست تنها چهل و هفت رأی موافق را به خود جلب کند، گلزاده غفوری پیشنهاد کرد با حذف «مالکیت دولتی رسانه های گروهی» و اعطای حق تأسیس رادیو و تلویزیون مستقل به بخش خصوصی، چند رأی دیگر جلب شود و این بند رأی کافی خواهد آورد. این پیشنهاد گلزاده با اعتراض دکتر بهشتی مواجه شد. وی خطاب به گلزاده گفت: «آقای دکتر کم توجهی نفرمایید، رادیو و تلویزیون که یک چیز ساده نیست. این طوری می شود مثل دستگاه های تبلیغاتی کشورهای سرمایه داری که فقط با پول آگهی ها و تبلیغات تجاری آگهی ها و تبلیغات تجاری معرفی و اداره میشوند. مگر این کار میسر است؟ این چه پیشنهادی است؟»

معرفی کتاب

عملکرد مجامع بین المللی در عرصه جهانی

نویسنده: مهدی اسماعیلی

این نوشتار تحلیلی است از ساختار، اهداف سازمان ملل متحد (ارکان اصلی، ارکان فرعی، آژانس های تخصصی و سازمانهای مستقل و مرتبط با سازمان ملل) و برخی عملکردهای آن در سالهای اخیر. علاوه بر این هماهنگی یا ناهماهنگی فعالیت این مجامع با منشور به عنوان میثاق جهانی ملل متحد و اساس نامه های هر یک از منظر حقوق بین الملل شایان توجه است.

این پژوهش در دو بخش و پنج فصل تدوین یافته است. در بخش اول با اشاره به مباحث تاریخی سازمانها به شخصیت حقوقی و طبقه بندی آنها پرداخته شده است.

بخش دوم که در پنج فصل سازمان یافته، شامل مباحث زیر است.

فصل اول با سه گفتار به تاریخچه و اهداف و اصول کلی سازمان ملل می پردازد.

فصل دوم، به ارکان اصلی سازمان ملل، اهداف و برخی عملکردهای مهم آنها در سالهای اخیر پرداخته که در این فصل شورای امنیت که در منشور ضامن صلح جهانی است (ماده ۲۴ منشور) مباحث عمده ای را به خود اختصاص داده است.

فصل سوم، ارکان فرعی و عملکردهای شایان توجه هریک را بیان داشته است.

فصل چهارم، مؤسسات و آژانس های تخصصی سازمان ملل و فعالیت های حقوقی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و ... هرکدام را مورد بررسی قرار می دهد. علاوه بر این رابطه ی ایران با هریک بیان شده است.

سرانجام فصل پنجم، به دو سازمان بسیار مهم بین المللی، آژانس انرژی اتمی (IAEA) و سازمان تجارت جهانی (WTO) به عنوان دو سازمان مستقل و مرتبط با سازمان ملل متحد و عملکرد آنها می پردازد.

این کتاب در ۳۲ صفحه، ۱۵۰۰ نسخه و با بهای ۱۴۰۰۰ ریال در انتشارات مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما در خرداد ماه ۱۳۸۳ چاپ و انتشار یافته است.